

Sisimiuts lavflora

Tekst og fotos: Eric Steen Hansen

Sisimiut kommune adskiller sig fra de fleste andre grønlandske kommuner ved sine store klimatiske kontraster. Klimaet i det indre af Søndre Strømfjord er udpræget kontinentalt med en årsnedbør på ca. 125 mm og en stor årlig temperatursvingning. Middeltemperaturen for januar er $\div 18^{\circ}$ og for juli $+10,5^{\circ}$. Om sommeren kan temperaturen nå op på 25° og om vinteren ned under $\div 40^{\circ}$. Disse forhold sætter sit tydelige præg på vegetationen, der mange steder er udviklet som steppe, græsli og indlandshede. Klimaet er så tørt, at der er dannet saltsøer. Den mest omfattende beskrivelse af de kontinentale vegetationskomplekser i området nær bunden af Søndre Strømfjord er leveret af Tyge W. Böcher i flere bind af Meddelelser om Grønland. Jeg har selv givet en kort oversigt over de mest typiske højere planter og laver på skrænterne ved Søndre Strømfjord lufthavn i tidsskriftet Urt (nr. 3. 1986).

Sisimiut (Holsteinsborg) er beliggende i kystzonen, hvor vejret har oceanisk karakter. Cyklonpassagerer er hyppige. Årsnedbøren er ca. 350 mm. Temperaturen for den varmeste måned er $6-7^{\circ}$,

mens vintertemperaturen ligger på ca. 12° . En sådan klimatype betinger helt andre former for vegetation end dem, der eksisterer i det indre af landet. Da det kun lykkedes mig at finde meget sparsomme oplysninger om Sisimiuts laver, besluttede jeg at gennemføre en undersøgelse af disse. Den fandt sted tidligt på sommeren 1991. Ialt samlede jeg ca. 200 arter af lav under arbejdet i områderne syd og øst for byen samt i det vidstrakte dalsystem med sørerne nord for Kællingehætten. Stedet Akia syd for Præstefjeldet

Eric Steen Hansen, lektor ved Botanisk Museum i København, forsker i grønlandske laver. I 1988, 1994 og 1995 har forfatteren arbejdet i Nordøstgrønland, men han har også undersøgt lavfloraen mange andre steder i Grønland. Eric Steen Hansen har skrevet en rigt illustreret håndbog »Grønlands laver«, der netop er udgivet af forlaget Rhodos i samarbejde med Dansk Polarcenter. Bogen findes også i en engelsk udgave, »Greenland lichens«, hvor man kan finde billede af de fleste af de i artiklen omtalte laver.

Farveillustrationerne i artiklen skyldes økonomisk støtte fra Sisimiut Kommune, som også har gjort det muligt art bringe artiklen som særtryk i 2000 eksemplarer i Sisimiut lokalblad.

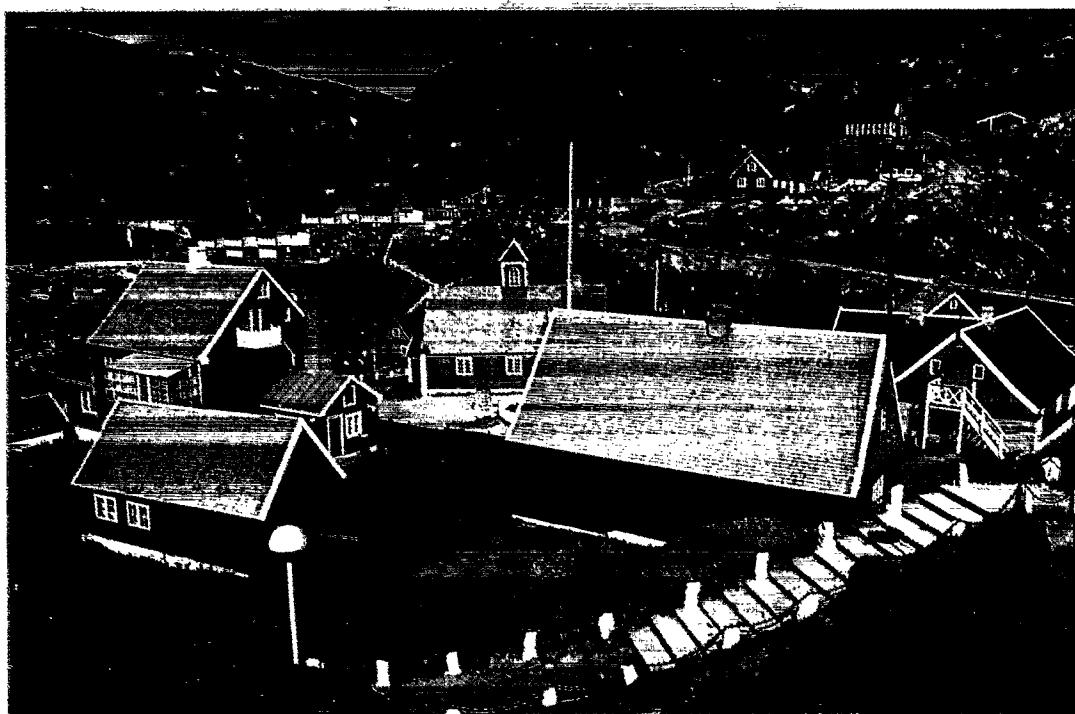

Fig. 1. Sisimiuts museumsområde. På museet deponerede jeg en samling udstillingslaver.

Fig. 2. Revling (*Empetrum hermaphroditum*) og Pil (*Salix*) danner næsten espalier på klipperne ved kysten udenfor byen.

Fig. 3. Sammen med arter af Rensdyrlav (*Cladonia*) optræder den grå Fjeld-Koralllav (*Stereocaulon alpinum*) i tæppelignende bestande på steder med ret kraftig snedækning om vinteren.

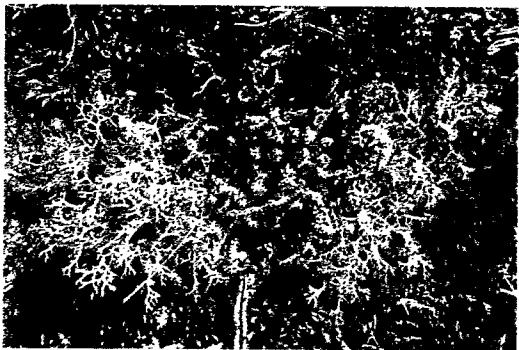

Fig. 4. Mild Rensdyrlav (*Cladonia mitis*) og Pragt-Bægerlav (*C. bellidiflora*) vokser her i en lille åbning i heden.

Fig. 5. Sne-Kruslav (*Cetraria nivalis*) og andre arter med gult løv lyser op i vegetationsdækket ved en af sørerne nær byen.

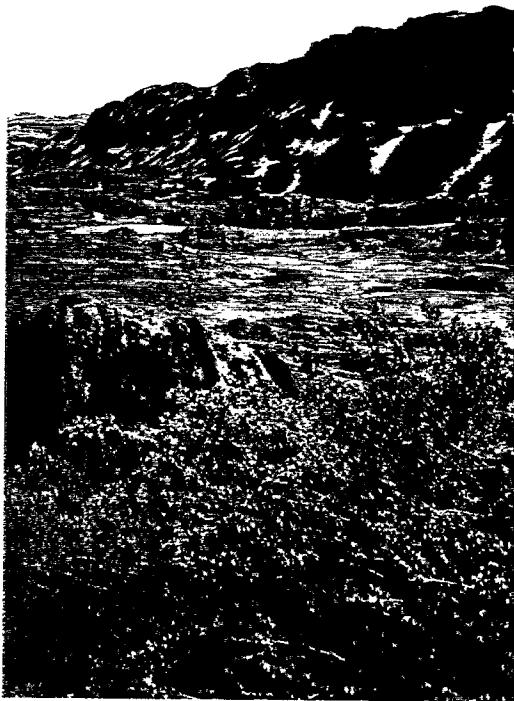

Fig. 7. På beskyttede steder nord for Kællingehætten bliver Dværg-Birken (*Betula nana*) næsten en halv meter høj.

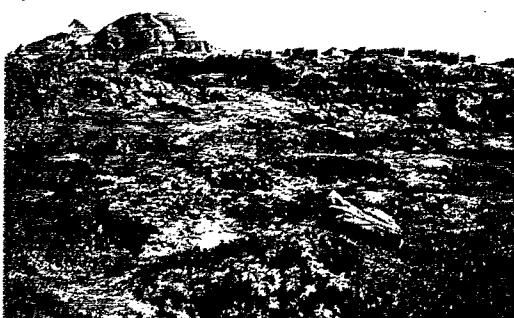

Fig. 6. Mosebølle (*Vaccinium uliginosum*) danner blandingshede med andre dværgbuske et stykke inde i dalen.

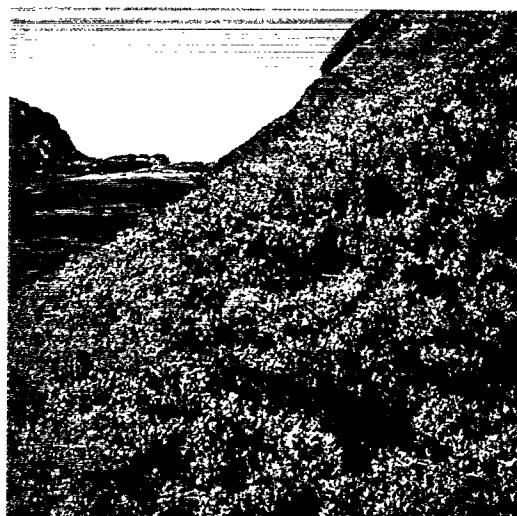

Fig. 8. Inde i dalsystemet findes åbne og forholdsvis lave pilekrat på sydvendte skrænter.

blev også besøgt. Et antal repræsentative lavprøver fra Sisimiut og omegn blev deponeret på det lokale museum med henblik på etablering af en lille særudstilling (fig. 1).

Heder og krat

Ved Sisimiut forekommer der flere forskellige typer af dværgbuskhede. Den kystnære type kan studeres ude på den lille halvø ved byens nordvestlige hjørne. Den er rig på Revling (*Empetrum hermaphroditum*; fig. 2) og virker ganske jomfruelig trods byens nærhed. Veludviklede bestande af bladlaver som f. eks. Stor Nyrelav (*Nephroma arcticum*) og Ru Skjoldlav (*Peltigera scabrosa*) samt busklaver som Fjeld-Koralllav (*Stereocaulon alpinum*; fig. 3), Mild Rensdyrlav (*Cladonia mitis*; fig. 4) og Grå Rensdyrlav (*Cladonia stygia*) sætter deres stærke præg på disse hedepartier. Det samme gør Kruslaverne, Mose-Kruslav (*Arctocephalaria andrejevii*), Fliget Kruslav (*Cetraria delisei*) og Kræmmerhus-Kruslav (*Cetraria cucullata*). Heden har ligesom et spættet udseende på grund af disse arters overvejende lyse farver i modsætning til Revlingens vissenbrune (tidligt forår) eller mørkegrønne (sommer) farve. De tre arter af Bægerlav, Opblæst Bægerlav (*Cladonia sulphurina*), Pragt-Bægerlav (*Cladonia bellidiflora*) og Skarlagren-rød Bægerlav (*Cladonia pleurota*) forstærker dette indtryk. De fleste af disse laver foretrækker et moderat til kraftigt snedække om vinteren, og mange individer soppede da også i smeltevand under mit besøg midt i juni. Der er nok også en del blæst i området, for på en grus- og stenslette fandt jeg Fjeldmark-Netgren-

lav (*Bryocaulon divergens*), Gråsort Krølhårlav (*Alectoria nigricans*), Sne-Kruslav (*Cetraria nivalis*) og Almindelig Kuglelav (*Sphaerophorus globosus*). Rypelyng (*Dryas integrifolia*) og Purpur-Stenbræk (*Saxifraga oppositifolia*) stod og blomstrede smukt i solskinnet.

Øst og sydøst for byen træffer vi hede-typer med et vist indlandspræg. Udmærkede eksempler ses flere steder omkring sørerne mellem Sisimiut og det karakteristiske fjeld, Kællingehætten (fig. 5). Det drejer sig her om blandingsheder bestående af Mosebølle (*Vaccinium uliginosum*), Dværg-Birk (*Betula nana*), Mose-Post (*Ledum palustre*), *Salix* (Pil) og Revling (fig. 6). De er ofte rigere på laver end Revling-hederne. Ud over de førnævnte blad- og busklaver møder vi her arter som Rank Koralllav (*Stereocaulon paschale*), Syl-Bægerlav (*Cladonia cornuta*), Blåfodet Bægerlav (*C. cyaniipes*), Fjeld-Bægerlav (*C. macrophylla*), Hvidlig Ormelav (*Thamnolia vermicularis*) og Tue-Tjørnelav (*Coelocaulon muricatum*). Blandt de mange skorpelaver skal følgende fremhæves: Tørve-Skiavelav (*Trapeliopsis granulosa*), Mos-Orangelav (*Caloplaca jungermanniae*), Rustbrun Orangelav (*C. tetraspora*), Stift-Prikvortelav (*Pertusaria dactylina*) og Kanelfarvet Knaplav (*Rinodina minaraea* v. *cinnamomea*). Den sidstnævnte varietet har orangerød marv, hvilket ses, når man gennemskærer den med en kniv. Skorpelaverne studeres bedst med en lup med 10 x forstørrelse. Desuden må man benytte en lavflora til at bestemme dem med, f.eks. håndbogen »Grønlands laver« (Rhodos, 1995). En af de dage, hvor jeg undersøgte dværgbuskhederne,

faldt netop sammen med Grønlands Nationaldag (21. juni). Først på dagen oplevede jeg en herlig åndemaner-seance i forbindelse med en udstillingsåbning på Sisimiut museum. Senere kunne jeg under mine feltstudier uden for byen se, hvordan folk fejrede dagen med hygge omkring gryderne og tekedlerne midt ude på »silamatten«, hvor børnene jo har en herlig tumleplads. På gamle bålpladser kan man iovrigt i hele Grønland finde Liden Skjoldlav (*Peltigera didactyla*), der er let kendelig ved sit muslingeformede løv og runde, vegetative forme-ringsorganer (soraler). I hederne er der næsten altid små sækninger og afløbskanaler for smeltevand. På sådanne fugtige steder vil man ofte finde arter som Sne-Bægerlav (*Cladonia stricta*), Mose-Kruslav og Fliget Kruslav. Modsat vil man på meget tør og ikke sjældent vind-blæst bund se kraftige indslag af Fjeld-Krølhårslav (*Alectoria ochroleuca*) og Gulgrøn Krølhårslav (*A. sarmentosa* ssp. *vexillifera*) samt andre fjeldmarklaver.

Sammen med Hannah og Finn fra museet havde jeg lejlighed til at besøge nogle udgravninger ved Akia syd for Præstefeldet. Undersøgelsesfelterne ligger i en forholdsvis frodig og artsrig Revling-Mosebølle hede med Brun Skjoldlav (*Peltigera rufescens*), Mat Skjoldlav (*P. malacea*), Sortebrun Kruslav (*Cetraria nigricans*), Mos-Grynkantlav (*Psoroma hypnorum*) samt en del af de tidligere nævnte hedelaver. På nogen jord på de små brinker i heden træffer man Rosen-rød Stilav (*Dibaeis baeomyces*) og Rød-brun Svampelav (*Baeomyces rufus*), der anes som hvidlige og gråbrune skorper på jorden.

Også Kantlyng (*Cassiope tetragona*)-hederne optræder som blandingsheder, idet Revling, Mosebølle, Pil og Post indgår mere eller mindre hyppigt i dem. Flere steder i Sisimiuts sydlige udkant kan man finde gode eksempler på denne hedetype. Den er normalt forholdsvis fattig på laver, men et nordvendt hedestrøg med sen snesmelting indeholder dog en stor bestand af Stjerne-Rensdyrlav (*Cladonia stellaris*) samt i noget mindre mængde Sne-Kruslav, Fliget Kruslav, Tragtformet Bægerlav (*Cladonia pyxidata*) og Fjeld-Prikvortelav (*Pertusaria ocu-lata*). Artssammensætningen i sådanne Kantlyng-heder ligner snelejernes. Egentlige snelejer domineret af Dværg-Pil (*Salix herbacea*) og Moslyng (*Harrimanella hypnoides*) kan f. eks. iagttages lidt øst for byen. De indeholder laver som Sa-franfarvet Sæklav (*Solorina crocea*), Bredfliget Svampelav (*Baeomyces pla-cophyllus*), Fjeld-Blegskivelav (*Ochrolechia frigida*) og Fliget Kruslav.

Når man bevæger sig ind i det brede dalparti nord for Kællingehætten, vil man se, at vegetationen ændrer karakter. Både Pil og Dværg-Birk (fig. 7) bliver højere og er hist og her meget nær ved at danne krat (fig. 8). Så stærk konkurrence fra buskene kan kun få laver klare, heriblandt Året Skjoldlav (*Peltigera leu-cophlebia*). Udenfor de kratlignende partier vokser store busklaver som f. eks. Mild Rensdyrlav, Pigget Bægerlav og Rank Koralllav dog i så tætte bestande, at man næsten kan tale om lavhede. Ligesom krattene er urtelierne og kærene sædvanligvis fattige på laver. Et mosrigt Star-kær huser imidlertid arter som Grå- og Mild Rensdyrlav samt Pragt- og Sne-

Fig. 9. De små klippepynter og næs omkring Sisimiut rummer interessante lavsamfund bestående af mange kvælstofyndende arter. I baggrunden ses Kællinge-hætten.

Fig. 11. Den musegrå art, Ladden Navlelav (*Umbilicaria vellea*), vokser i striber på steder, hvor smeltevand løber ned ad klippefladen.

Fig. 10. Gulgrøn Landkortlav (*Rhizocarpon geographicum*) dækker næsten hele stenen med sit karakteristiske løv.

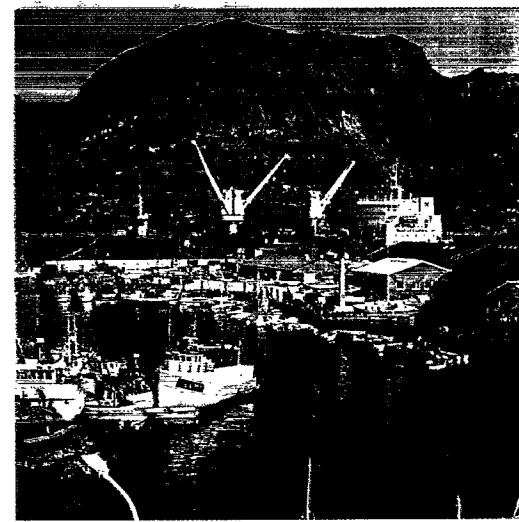

Fig. 12. Prøv en solrig sommerdag at tage en tur med båden til nogle af skærene og øerne udenfor Sisimiut for at se på laver.

Fig. 13. Forskellige laver med sortfarvet løv, heriblandt Navlelaver (*Umbilicaria*) koloniserer disse klipper og blokke.

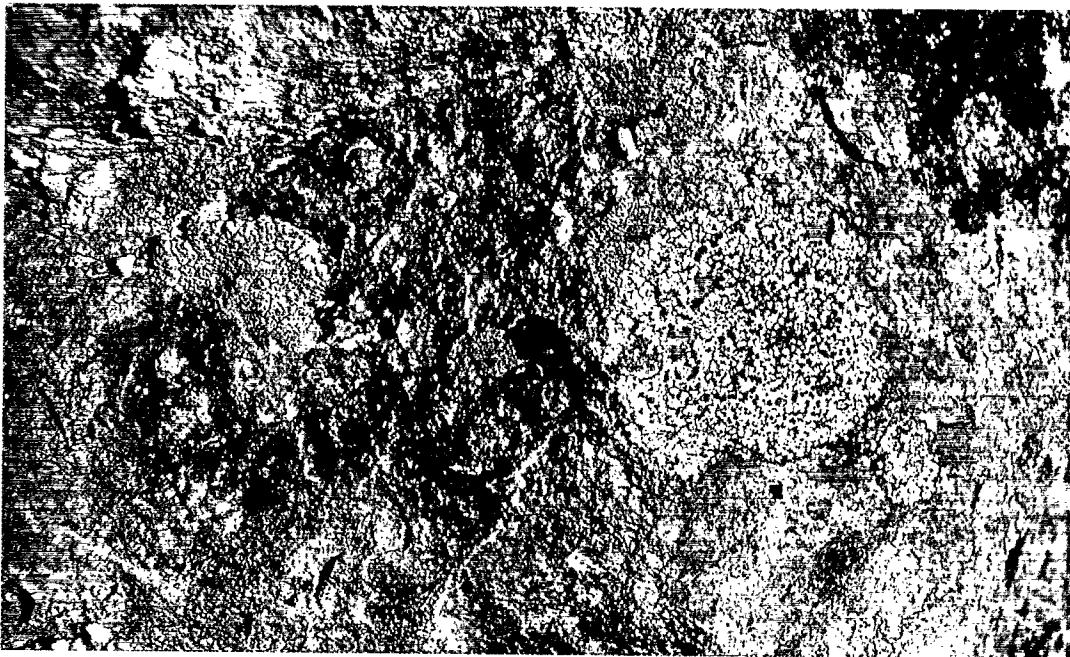

Fig. 14. Det rustfarvede løv af jernindikatorlaven, Rødbrun Småsporelav (*Acarospora sinopica*), vokser frodigt på denne mørnede klippe. Der ses også et løv af en gulfarvet Landkortlav (*Rhizocarpon*).

leje-Bægerlav. De Kæruld (*Eriophorum*)-dominerede kær er næsten altid så våde, at laverne helt undgår dem.

Laver på klipper og sten

Kystklipper med farve- og formrigt lavsamfund kan studeres på pynterne syd for byen samt for enden af den tidligere omtalte »benzintank-halvø« (fig. 9). Herude findes et lavbevokset klippefremspring. Fuglestens-Navlelav (*Umbilicaria arctica*) er den dominerende art på klippen, men Farve-Skålllav (*Parmelia saxatilis*), Fjeld-Væggelav (*Xanthoria elegans*), Strågul Kantskivelav (*Lecanora straminea*) og Kulsort Hulskivelav (*Aspicilia mastrucata*) dækker også en stor del af disse klippeflader. Nordlig Væggelav (*Xanthoria borealis*), Kyst-Orangelav (*Caloplaca alcarum*) og Kyst-Kantskivelav (*Lecanora contractula*) er kun lige tilstede. På sådanne klipper kan man altid se hvide og blåviolette klatter af guano mellem laverne.

Ude ved havet lidt vest for dumpen træffer man nogle andre samfund af nitrofile (= kvælstoffyndende) laver. Et sted dækker Fjeld-Væggelav op til en trediedel af klippefladen. Nordisk Navlelav (*Umbilicaria hyperborea*), Fuglestens-Navlelav og Gulgrøn Landkortlav (*Rhizocarpon geographicum*; fig. 10) er også temmelig udbredte her, hvorimod Blågrå Rosetlav (*Physcia caesia*), Spæd Rosetlav (*Physcia tenella*) og Rust-Småskivelav (*Tremolecia atrata*) kun findes i ringe mængde. Andre steder kan den sidstnævnte art ligesom Kulsort Hulskivelav dække om mod halvdelen af klippefladerne, hvilket jeg i øvrigt også konstaterede ved Kangaamiut og Maniitsoq, som

jeg besøgte senere på sommeren. Disse byers lavflora vil jeg komme nærmere ind på en anden gang. Mosaikken brydes og udvides hist og her ved nogle fugtstriber på stejle klippeflader. Her trives arter som Lådden Navlelav (*Umbilicaria velleae*; fig. 11) og Gennembrudt Navlelav (*U. torrefacta*). På de tørre dele af disse klippevægge finder man Brunsart Rilleskivelav (*Sporastatia testudinea*) side om side med Fjeld-Væggelav og Blågrå Rosetlav. De to sidstnævnte danner nogle store bestande på næsten lodrette gnejsflader nær byens hjerte. Frodige puder af Rosenrod (*Rhodiola rosea*) vælder ud over klippehylderne. Den fornævnte Rilleskivelav parasiteres af Liden Landkortlav (*Rhizocarpon pusillum*). Det er efter al sandsynlighed et nordligt træk i Sisimiuts lavflora. Det er derimod vanskeligt at pege på decideret sydlige arter blandt Sisimiuts laver, idet de så godt som alle har deres nordgrænse nord for Disko. Bredfliget Orangelav (*Caloplaca scopularis*) har dog sit udbredelsesmæssige tyngdepunkt i Sydvestgrønland, selv om denne art findes så langt mod nord som Nuussuaq.

Med sine dekorative, varmt orangegule rosetter, der er forsynet med tydelige randflige, er Bredfliget Orangelav en af de smukkeste skorpelaver i Grønland. Den må dog i skønhed konkurrere med Arktisk Æggeblommelav (*Candelariella arctica*), der har rent gult løv. De er begge afbildet i den nye grønlandske lavbestemmesesbog, så læseren kan selv afgøre sagen. Oplevelsen får dog en ekstra dimension, hvis laverne opsøges i naturen. Begge arter hører til ude på de yderste skær med skyldende havvand. Man

kan opdage dem ved at seje roligt langs med kysten en stille solrig sommerdag (fig. 12), eller man kan gå ned til dem ved klipperne syd for byen. Farvemæssigt danner de gule og orange laver en skarp kontrast til de sorte Vortelaver (*Verrucaria*). Vi ser dog ikke en så udpræget zone-ring af lavsamfundene som andre steder i Nordatlanten som f. eks. Lofoten eller for den sags skyld de bornholmske klippekyster, hvor der over det sorte bælte er et tydeligt orangegult. – Yderst på næsse-ne og på skærne ved Sisimiut finder vi desuden en række mere uanselige skor-pelaver med brunlige og grålige farver, heriblandt Roset-Småsporelav (*Acarospora molybdina*), Rødbrun Hulskivelav (*Bellemerea cinereorufescens*), Klippe-Orangelav (*Caloplaca fraudans*), Fuglefjelds-Sortskivelav (*Amandinea coniops*), Fugleklippe-Knaplav (*Rinodina cacuminum*) og Mørk Kantskivelav (*Protoparmelia badia*). Flere af de danske lav-navne antyder, at disse laver modtager et væsentligt næringstilskud fra havfugle. Det gælder også arter som Fuglestens-Rosetlav (*Phycia dubia*), Stift-Rosetlav (*Phaeophyscia sciastra*), Fuglestens-Hul-skivelav (*Aspicilia caesiocinerea*) og Tosporet Landkortlav (*Rhizocarpon geminatum*). Glem ikke at nyde synet af Grønlandsk Kokleare (*Cochleria groenlandica*), når I går på lavjagt herude i den friske havluft (i nogen afstand fra dum-pen).

Fra byen fører flere afmærkede vandrestier ind i det vidstrakte fjeldterræn øst for byen, og vælger vi nu at undersøge lavfloraen på klippeflader et stykke inde i landet, vil vi finde helt andre arts-sammensætninger. Allerede på en syd-

vendt, forvitret klippe af rødlig gnejs ved søen lidt syd for Knud Rasmussens høj-skole får vi øje på et samfund af Navle-laver, f. eks. Fjeld-Navlelav (*Umbilicaria lyngei*), Sod-Navlelav (*U. havaasii*) og Nordisk Navlelav. Sort Rudelav (*Orpiniospora moriopsis*) spiller også en stor rolle, ja visse steder kan den dække op til over halvdelen af klippefladen med sit blanke, sorte løv (fig. 13). Den ledsages hyppigt af arter som Knudret Trådlav (*Pseudephhebe minuscula*), Skør Kuglelav (*Sphaerophorus fragilis*), Bronze-Skållav (*Parmelia omphalodes*), Krum Skållav (*Arctoparmelia incurva*) og arter af Landkortlav med gulligt løv. I revner på sådanne klipper vokser Grynet Væggelav (*Xanthoria sorediata*) og Klippe-Blæklav (*Placynthium asperellum*). På en fugle-top genfinder vi flere af de fra kystklip-perne beskrevne arter, f. eks. Nordlig Væggelav og Kulsort Hulskivelav, men derudover registrerer vi Rynket Skållav (*Parmelia sulcata*), Fuglestens-Skållav (*Melanelia infumata*), Gråbrun Skållav (*M. disjuncta*), Sortegrøn Navleskjoldlav (*Rhizoplaca melanophthalma*), Fugle-stens-Skivelav (*Lecidea atrobrunnea*) og Klippesprække-Skivelav (*L. auriculata*), der vælger at vokse i fine revner i klippen i modsætning til de to fornævnte arter, der fortrinsvis gror i større sprækker.

Ikke ret langt herfra ser vi et pudsigt, stærkt forvitret, rustrødt klippeparti, omgivet af jord og grus af samme farve. Det drejer sig om en jernrig silikatbjerg-art, hvor der som forventet vokser flere jerntolerante laver, f. eks. Rødbrun Små-sporelav (*Acarospora sinopica*; fig. 14), Orange Bredskivelav (*Porpidia flavicunda*) og Rust-Småskivelav. Sammen med

dem gror arter som Gennembrudt Navlelav, Knudret Trådlav, Klippe-Skivelav (*Lecidea lapicida*), Gråbrun Landkortlav (*Rhizocarpon grande*), Gulgrøn Landkortlav og Bleggrøn Kantskivelav (*Lecanora polytropa*). Der findes også andre typer af jernholdige klipper i området, f. eks. mere uforvitrede blokke med Metal-Skivelav (*Miriquidica atrofulva*), Grå-Snelav (*Amygdalaria panaeola*), Brun Hulskivelav (*Aspicilia alpina*) og Okkergul Bredskivelav (*Porpidia melinodes*). Disse laver holder af at vokse nederst på klippeblokkene, hvor sneen bliver liggende længst. På vedvarende fugtige klippeflader forekommer også arter som Drueklase-Koralllav (*Stereocaulon botryosum*), Højfjelds-Navlelav (*Umbilicaria virginis*), Kliddet Navlelav (*U. deusta*), Mørk Uldlav (*Ephebe lanata*), Svovlfarvet Kantskivelav (*Lecanora chloroleprosa*) og Skællet Orangelav (*Caloplaca castellana*). I mos på sådanne klipper vokser f. eks. Hvid Støvkøllelav (*Leprocaulon subalbicans*) og Brun Skælllav (*Massalongia carnosa*). De fleste af disse laver træffes også langt inde i dalsystemet nord for Kællingehætten og tillige ved dette fjeld. Hvor vinden kan virke uhæmmet, dvs. lidt til vejrs i fjeldene, spiller Fjeld-Blodøjelav (*Haematomma ventosum*) og Gulbrun Skivelav (*Tephromela armeniaca*) en vigtig rolle. Det kan vi også iagttagte på de karakteristiske, kuppelformede fjelde ved Maniitsoq. Vover man sig rigtig langt væk fra kysten, opnår man belønning i form af fund af flere kontinentale bladlaver, f. eks. Rand-Nyrelav (*Nephroma parile*), men da er

det nok bedre at rejse ind i Søndre Strømfjord eller i Godthåbsfjorden, hvor klimaet jo er helt anderledes.

Lad mig slutte denne artikel med en tak til den lokale STI-skole, hvor jeg fik lov at bo under mit ophold i Sisimiut, og hvor jeg ganske gratis blev diverteret med hyggelig musik fra »Rejen«, mens jeg om aftenen præparerede og ordnede mine laver.